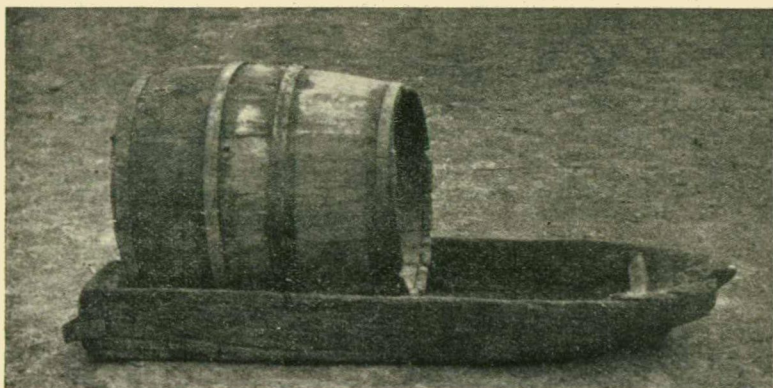

NÉPFOGLALKOZÁSOK, NÉPSZOKÁSOK, NÉPJELLEM.

Ősi szállítóeszköz az alföldi lápokon.

Az ember a teherhordás megkönnyítésére kétségtelenül legelőször a nyers lombos faágakat használta. Erre rakta a terhet s csak hozzá kellett kötnie igayonó állatát, hogy készen álljon a legrimitivebb szállítóeszköz.¹ Haladást jelentett a teherhordásban a kivájt fatörzs alkalmazása, amivel az eszközt is könnyebbé tették, másrészt benne alkalmasabban helyezték el a terhet. Így formálódott ki a hajóalakú szállítóeszköz, mely még ebben az alakban maradt meg az északi lappoknál mint havon-sáron egyaránt használt, rénszarvasokkal vontatott készség.²

Más irányban tovább fejlődött ez az eszköz az által, hogy alája hengereket helyeztek a vontatás megkönnyítésére és csak hosszú fejlődés során alakult ebből a kerékkal ellátott tengely, ami kezdetben együtt volt egy tömör fából kifaragva. A görög istenek mitologiai hajó ko-

1. ábra. Vontató.

csija, melynek bizonyára volt reális tárgyi alapja is, ezt a fejlődésmenetet dokumentálja. Nyilvánvaló, hogy az isteneiket emberi tulajdonságokkal felruházott ősgörög is előbb használta a kocsi hajót és csak azután képzelte, hogy istenei is ezen járnak, amiből biztosan következett, hogy ez a fejlettebb jármű már az ősvilágban megelőzte a szerket.

Ezt a természetes és ma is beigazolható fejlődésmenetet látja Schurz³ is, mikor arra a véleményre jut, hogy a kocsit megelőzte a kerék nélküli szánkó alakú vontatóeszköz, melyet még ma is használnak

¹ Sirelius. Über einige Prototype des Schlittens Fig. 1. mutat ilyen egyszerű szállító berendezést a lavitaipalci lappoknál. Extrait du Journal de la Société Finno-Ougricune.

² I. Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat IV.: Tartu 1928 101 old. Bilt. 63, Julius Mark Lapi pulma kommetest-ben ábrázolt, lakodalmi vontató szánkát.

³ Schurz: Völkerkunde 1903. 108 old. Fahren und Reiten.

egyres helyeken terhek elszállítására és hogy ennek ősalakja valószínűleg egy lombos faág lehetett, amint azt ma is használják nálunk is a mármarosai huculok és breznóbányai tótok hegyes vidékükön a széna vontatására. Ebben az ősi primitívségben találjuk az aranyosmenti mokányok szénaszállító eszközeit is és amint P. Vajna Ferenc⁴ leírja, a gúzszal összekötött dúsan elágazó husángokat, amelyekre a szénát rakták és ökrökkel vontatták a boglyákhoz.

Ha már nem is ezt a primitív ősalakot, de mindenesetre nagyon kezdetleges szállítókésztséget találunk még elvéve Alföldünk mocsaras vidékein a hajtószerű *vontató alakjában*. Néhány évtizeddel ezelőtt még általánosan elterjedt szállítókésztség volt ez a kiöntések idején a Tisza mentén és a dunamenti Sárközben, ahol a községek utcáinak sarában, semmi más járművel nem lehetett közlekedni s minthogy a lápok a belvizek lecsapolásáig ilyen állapotban voltak, joggal feltehetjük, hogy, mióta ember él ezen a területen, használja a mai vontatót.

2. ábra. Lóval huzatott vontató.

Ez a szállítóeszköz éppen úgy átmenet a vízi közlekedési eszköztől a szárazföldre, mint a betakarásra alföldszerte használt vontató vagy bolondkocsi és a csámesz, melyeknek elődje is bizonyára vízi jármű lehetett, aminek alapját Győrffy⁵ abban látja, hogy a csámesz a Tisza alsó folyásán még ma is dereglyét jelent.

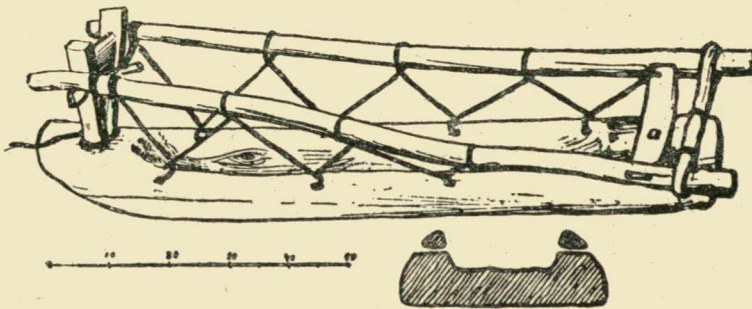
A lápokon való közlekedésben egyébként a szekérnek még újabb időben igen alárendelt jelentősége volt a csolnak és vontató mellett s így feltehető, hogy régebben még kevésbé volt a szekér használatos, hiszen az ekeszerszámot is csolnokon szállították egyik homok gorondról a másikra és a kevés termés betakarítására is inkább a csolnakot

⁴ Pávai Vajna Ferenc: Ösegyszerű szállítási mód Erdélyben. Néprajzi Értesítő 1909 240 oлд.

⁵ Győrffy István: Takarás és nyomtatás az Alföldön.

és vontatót használták, mikor a víz elöntötte az árterületet. Így a *vontatóban* különleges érdekességű ősi közlekedési eszközt látunk, ami jóval megelőzte a szekeret Alföldünkön is s annál becsesebb az a néhány, ma már használaton kívül álló eszköz, melyről öregektől még egyet s mászt hallhatunk és feljegyezhetünk. Tiszakarádon, Cigándon, Ricsén még találunk elvéve egyet-egyet mutatóba, de használatáról egész Bodrogközön tudnak, Banner János⁶ Békésből, mint félhajót írta le, s Győrffy a sárreéten sárhajó⁷ néven említi, bár más helyről nincs írásbeli adatunk, elbeszélések alapján tudunk a dunamenti sárközben is használatáról. A kiöntések idején pedig általánosan elterjedt eszköz volt.

A bodrogközi vontató (1. ábra) orrától a faráig 1.5 m. hosszú, hátulsó része mintegy 60 cm. széles, a *faránál* 25 cm. magas, előre felé úgy magasságban, mint szélességben egyenletesen keskenyedő. Az orra mögött van a *ragasztó szeg*, amelyhez a lószerszámot kötik, mikor eléje fognak. Az elején keresztbe egy vastagon kidomborodó arasznyi széles pántot hagynak a tölgyfában, az u. n. *balkont*, ami a vontató orrának erősítésére szolgál. Ezen húzatták a gabnás zsákot a malomba. A Tisza vizét hordóban rajta vontatták haza (2. ábra), de ezen vitték a gyerekeket is az iskolába, amint felvételünk mutatja.

3. ábra. Lapp szánkó.

Meglepően érdekes analógiára bukkanunk, ha összehasonlítjuk primitív ősi szállító eszközünket a finnugor népeknek ősi szánjaival, melyeket Sirélius fennidézett művében ismertet. Különösen a Cseremiszek jégi szánkájának alja, (3. ábra), melyhez hasonló leleteket a tőzegen találtak, csaknem tökéletes mása a mi vontatóknak azzal a kis különbséggel, hogy annak feneke jóval vastagabb.

Alakjára nézve azonban még hasonlóbb az ilitorniói vadász szánka, bár ez már fejlettebb típus, minthogy több dongából van összeróva.

Nagy hiányt pótolnánk tárgyi néprajzi ismereteinkben, ha a magyar közlekedési eszközök fejlődése szempontjából ezeket a primitív alföldi szállítóeszközöket, mint azok használatának módját a hozzáfűződő nyelvi anyaggal együtt részletesen és alaposan leírnánk.

. Ébner Sándor.

⁶ Banner János dr.: Népr. Ért. XIII. 39.

⁷ Győrffy I.: Nagykovácsy krónika: Rétes emberek fejezetében.